

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 659.3(410):32.019.51(100)
<https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.187>

Віталій Терещук,
доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Vitaliy Tereshchuk,
Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
Head of the International Journalism Department
of the Faculty of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

 <https://orcid.org/0000-0003-3212-1248>
 vtereshchuk@ukr.net

ІНОМОВЛЕННЯ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

INTERNATIONAL BROADCASTING OF GREAT BRITAIN IN A GEOPOLITICAL CONTEXT

АНОТАЦІЯ. У статті аналізується місце міжнародного мовлення як зовнішньополітичного інструменту Великої Британії та його трансформація в контексті геополітичних змін. Актуальність цього вектору досліджень обумовлена тим, що британське іномовлення всі роки свого існування відіграло відчутну роль як у глобальному медіаландшафті, так і у медіапросторах більшості макрорегіонів світу — європейському, арабському, африканському тощо. Крім того, беззаперечно виглядає формування уявлення про британського національного мовника (Бі-Бі-Сі) як про еталон високих стандартів журналістської практики. Мета дослідження полягає у виявленні ролі іномовлення Великої Британії як зовнішньополітичного інструменту та особливостей трансформації його цілей та задач під впливом геополітичних імперативів. Для досягнення вказаної мети були реалізовані завдання виокремити етапи становлення і розвитку системи британського іномовлення та з'ясувати вплив геополітичного контексту на трансформацію цілей і цільових аудиторій цього мовлення. Було з'ясовано, що Світова служба Бі-Бі-Сі в різні періоди свого існування практикувала різні моделі мовлення, реалізуючи пріоритетні їй цілі — колоніальне мовлення (підтримання єдності Британської імперії), контрпропаганда у міжвоєнний період та період Другої світової війни (протиідея інформаційному впливу іномовлення нацистської Німеччини та СРСР), пропаганда у період Другої світової війни (формування прихильної громадської думки щодо діяльності антигітлерівської коаліції) та Холодної війни (антикомуністична пропаганда), у часи біполярного та постбіполярного світу — позиціонування себе як «сурогатного» медіа, яке надає правдиві новини у країнах, де доступ до незалежних джерел інформації обмежений політичними режимами. Щодо цільової аудиторії, то після нетривалого періоду суто колоніального мовлення, об'єктами якого були лише британські експати, іномовлення Бі-Бі-Сі поширилось на місцеве населення британських колоній, а також на населення інших країн.

Ключові слова: масмедіа; міжнародне мовлення; Велика Британія; зовнішня політика.

ABSTRACT. The article analyses the role of international broadcasting as a foreign policy tool in Great Britain and its transformation in the context of geopolitical changes. The relevance of this vector of research is based on the fact that for all the years of its existence, British foreign broadcasting has played a significant role both in the global media landscape and in the media spaces of most macro-regions of the world — European, Arab, African, etc. In addition, the formation of an image of the British National Broadcaster (BBC) as the benchmark of high standards of journalistic practice is undeniable. The purpose of the article is to reveal the role of the international broadcasting of Great Britain as

a foreign policy tool and the features of the transformation of its goals and objectives under the influence of geopolitical imperatives. In order to achieve this goal, the tasks of identifying the stages of formation and development of the British foreign broadcasting system and finding out the influence of the geopolitical context on the transformation of the goals and target audiences of this broadcasting were implemented. It was revealed that the BBC World Service in different periods of its existence practised different models of broadcasting, realizing their inherent goals — colonial broadcasting (maintaining the unity of the British Empire), counter-propaganda in the interwar period and the period of the Second World War (countering informational influence alienation of Nazi Germany and the USSR), propaganda during the Second World War (formation of favourable public opinion regarding the activities of the anti-Hitler coalition) and the Cold War (anti-communist propaganda), in the times of the bipolar and post-bipolar world — positioning itself as a “surrogate” media that provides truthful news in countries where access to independent sources of information is limited by political regimes. As for the target audience, after a short period of purely colonial broadcasting, the objects of which were only British expatriates, the BBC’s international broadcasting has expanded to the indigenous population of the British colonies, as well as to the population of other countries.

Keywords: mass media; international broadcasting; Great Britain; foreign policy.

© В. Терещук, 2024

Вступ. Актуальність вивчення міжнародного мовлення Великої Британії як зовнішньополітичного інструменту, процесів його трансформації в умовах геополітичних змін у світі впродовж ХХ століття обумовлена тим, що британське іномовлення всі роки свого існування відіграло відчутну роль як у глобальному медіаландшафті, так і в медіапросторах більшості макрорегіонів світу — європейському, арабському, африканському тощо. І хоча Велика Британія не була піонером у розгортанні системи міжнародного мовлення, саме ця метрополія розгорнула найпотужнішу у 1930–1950-х роках систему колоніального та, згодом, міжнародного мовлення. Крім того, беззаперечним виглядає формування уявлення про британського національного мовника (Бі-Бі-Сі) як про свого роду еталон високих стандартів журналістської практики.

У силу цього діяльність Бі-Бі-Сі та її Світової служби (BBC World Service) стала предметом уваги чисельних дослідників, таких, як А. Т. Абубакар, Т. Брукс, Ф. Віз, Дж. Менселл, Г. Міттон, Р. Мірчандані, Ф. Тейлор, Дж. Тойнбі та ін. До числа вітчизняних дослідників цього мовника входять Ю. Мателешко, Г. Поліщук, Л. Ярова. Однак доводиться констатувати, що в українському академічному середовищі цей напрям все ще лишається недостатньо вивченим.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виявленні ролі іномовлення Великої Британії як зовнішньополітичного інструменту та особливостей трансформації його цілей та задач під впливом геополітичних імперативів. Для досягнення вказаної мети були поставлені такі **завдання**: виокремити етапи становлення і розвитку системи іномовлення Великої Британії, з’ясувати вплив геополітичного

контексту на трансформацію цілей та цільових аудиторій цього мовлення.

Методи дослідження. Основу методології наукового пошуку склали загальнонаукові методи і спеціальні методи. Серед останніх ключову роль відіграло застосування таких методів, як case study, який дозволив дослідити практики британського іномовлення в різні періоди його функціонування; методи аналізу та синтезу, які уможливили виявлення та узагальнення цілей та задач міжнародного мовлення Великої Британії в геополітичному контексті; політичний аналіз, який дозволив виявити зв’язки між зовнішньою політикою Великої Британії та задачами, які ставилися перед іномовленням.

Результати й обговорення дослідження. Заснована у 1922 Британська мовна компанія (з 1927 року — Британська мовна корпорація, англ. British Broadcasting Corporation, BBC) розпочала мовлення англійською мовою на закордон у грудні 1932 року під назвою Імперська служба Бі-Бі-Сі (BBC Empire Service). Радіотрансляції були спрямовані саме на «білих» слухачів у таких країнах, як Австралія, Канада та Нова Зеландія, з метою переконати їх залишатися в Британській імперії [2]. Як зауважили дослідники Дж. Тойнбі та Ф. Віз, «Світова служба Бі-Бі-Сі народилася ... з метою поєднання розпорошених британських підданих у колоніях та імперських володіннях в усьому світі через радіомовлення. Зокрема, трансляції розглядалися як спосіб об’єднання поселенців, солдатів та колоніальних адміністраторів у загальній культурі “рідного дому”» [13, с. 547].

Фактично, початковою місією британського іномовлення було забезпечення потреб британських підданих на теренах величезної імперії, і таке бачення було цілком суголосним

із баченням цілей, які ставилися перед іномовленням інших країн-метрополій (як-от, приміром, створеною у 1929 році службою радіомовлення Франції *Le Poste colonial*). Як було відзначено у «Щорічнику Бі-Бі-Сі» 1933 року, ці потреби розглядалися в широкому контексті через призму національних інтересів: в умовах, коли повсюдно створювалися короткохвильові радіопередавачі, які доносили позиції своїх країн до слухачів по всьому світу, той факт, що Велика Британія лишалася без свого «голосу» у світі, видавалося таким, що протирічить інтересам британських слухачів [3, с. 263].

Ще однією мотивацією могло бути бажання протидіяти дедалі активнішому іномовленню Радянського Союзу, яке активно пропагувало ідеї світової революції і мало небезпечний (з точки зору Британії) вплив на колонії, зокрема, Індію [12, с. 916]. У наступні роки мовленням були охоплені практично всі території Британської імперії. Варто відмітити, що передача повідомлень не була односторонньою: місцеві мовники також готували повідомлення, які передавалися в метрополію і звідти транслювалися по всій імперії [3]. Це, в контексті налагодженої системи як оперативного поширення інформації як від метрополії до колоній, так і від колоній у «центр» за допомогою телеграфних мереж (діяльність агентства Ройтерс тощо) дозволяє говорити про успішну спробу створити медійну систему в межах всієї Британської імперії (а враховуючи її масштаби, можна говорити про неї як про першу квазі-глобальну медійну систему).

Перші трансляції іноземною (арабською) мовою розпочалися 1938 році для боротьби з антибританськими повстаннями в арабських регіонах Британської імперії, які почасти стимулювалися підтримуваними Німеччиною пропагандистськими програмами [16, с. 30]. З метою протидії нацистській Німеччині та її європейським союзникам, а особливо після вибуху Другої світової війни Бі-Бі-Сі почала активно створювати служби іномовлення європейськими мовами. Також розпочалося мовлення іспанською та португальською мовами на країни Латинської Америки [3]. Вже тоді, як відзначають дослідники, діяльність Бі-Бі-Сі підпадала під визначення публічної дипломатії: тут був актор (британський уряд), який намагався впливати на іноземних громадян (через Бі-Бі-Сі) для досягнення конкретних зовнішньополітичних цілей (боротьби з нацистською пропагандою та підтримки британських інтересів) [8, с. 11].

В цьому контексті привертає увагу те, як намагалася позиціонувати себе Імперська служба Бі-Бі-Сі після виходу її за рамки суто колоніального мовлення (яке природньо було «британоцентричним»). Як зауважує Ф. Тейлор, мовлення іноземними мовами було набагато більш суперечливим і перебувало під загрозою того, щоб бути затаврованим як пропаганда. Спочатку Форін-офіс (зовнішньополітичне відомство Великої Британії) мав намір вести трансляції іноземною мовою арабською мовою (з державних передавачів на Кіпрі), не довіряючи незалежному медіа, яке б поширювало бажані повідомлення на підтримку зовнішньої політики (Бі-Бі-Сі активно вимагала для себе редакційної незалежності). Проблема полягала в тому, що якби Форін-офіс здійснював трансляцію самостійно, його повідомлення просто розцінювали б як «британську пропаганду», оскільки це нічим не відрізнялося б від того, що робили Радянський Союз і нацистська Німеччина. Зрештою, між зовнішньополітичним відомством Великої Британії та Бі-Бі-Сі було укладено «джентльменську угоду», за якою остання мала здійснювати трансляції від імені першого з обмеженим редакторським наглядом [12, с. 917–918]. Така модель взаємодії мовника з урядом дозволила сформуванню певний рівень довіри місцевого населення до Імперської служби Бі-Бі-Сі.

В цей період фактично була закладена концептуальна модель британського неколоніального іномовлення, яка була сутою моделювання інших західних країн, зокрема, США та Франції — «донесення правди», «боротьба з брехнею» тощо (тут показовою є назва монографії колишнього керівника Бі-Бі-Сі Дж. Менселла, присвяченої 50-річчю міжнародного мовлення компанії — «Нехай правда буде сказана»). Ця модель набула нового звучання у часи Холодної війни, коли західне міжнародне мовлення стало один із інструментів боротьби проти комунізму.

Наступним важливим етапом функціонування британського іномовлення стала Друга світова війна. Цей період досить влучно узагальнив Дж. Вуд, зазначивши, що, по-перше, упродовж цього часу Бі-Бі-Сі активно нарощувала свою пропагандистську продукцію, починаючи з програм, які виходили однією мовою в 1938 році, до 43 різних мов на момент закінчення війни; по-друге, для багатьох із тих країн, на які були націлені трансляції Бі-Бі-Сі їхньою мовою, це був перший досвід «заплярвання» західною культурою за допомогою західних технологій, вторгнення, яке мало мати

далекосяжні наслідки (як зауважив Вуд, для багатьох це був перший досвід, коли до них говорили «з коробки»: деякі вважали це чаклунством, але незабаром їм це сподобалося); по-третє, майбутні лідери звернули увагу на потенціал радіомовлення як політичної зброї [14, с. 49].

Пріоритетом було мовлення європейською мовою на окуповані країни та дві країни Осі. Також набули нового значення радіотрансляції всередині Британської імперії: потрібно було звернутися до розсіяних народів домініонів і колоній по всьому світу, щоб отримати підтримку діяльності союзних держав по антигітлерівській коаліції; іншими словами, адресатами цього мовлення стали також корінні мешканці, а не лише колоніальна еліта [13, с. 549]. Також пріоритетним напрямом був азійський регіон — з'явилися служби мовлення турецькою мовою (1939 рік), мовою хінді (1940 рік), тамільською мовою, кантонським та мандаринським діалектами китайської мови (1941 рік), гуджаратською, маратхською (1942 рік), французькою (1944 рік) тощо мовами (див. BBC, 2007b).

Варто відмітити, що під час Другої світової війни мала місце співпраця Бі-Бі-Сі із рухом «Вільна Франція» (фр. «La France libre»), що вів боротьбу за звільнення Франції від німецької окупації та режиму Віші. Використання радіомовлення як єдиного доступного способу пропагандистського впливу на населення окупованої країни стала важливим компонентом діяльності «Вільної Франції», і в рамках співпраці з британським мовником рух одержав можливість вести радіопропаганду на територію окупованої Франції з британської території [5, с. 31].

Нові геополітичні умови після завершення Другої світової війни відчутно вплинули на діяльність британського іномовлення. Перетворення колишніх союзників по Антигітлерівській коаліції на противників, боротьба між західним світом та СРСР за вплив на новопосталі в ході деколонізації незалежні держави Африки та Азії, поява «залізної завіси», що розділила Європу, інші, насамперед політичні та ідеологічні фактори епохи, що одержала назву Холодна війна — все це сформувало специфічний контекст, в якому функціонували та трансформувалися служби державного міжнародного мовлення.

В цей період Імперська служба Бі-Бі-Сі (від 1965 року — Світова служба Бі-Бі-Сі (BBC World Service)) стала, разом із американськими та західнонімецькими службами іномовлення,

одним із рупорів мовлення на країни соцтабору, хоча й претендувала на те, що вона виконує функцію інформування, а не пропаганди. Як зауважив Дж. Вуд, під час Холодної війни відбулася заміна ролей: потужний радіопередавач став основною зброєю війни, а справжня зброя війни «трималася на прив'язі». Таким чином, з 1946 року мистецтво пропагандистського мовлення почало набувати більш відкритого статусу. Ця зміна статусу значною мірою зумовила темпи зростання, які характеризують міжнародне мовлення, починаючи з 1950-х років [14, с. 106].

Статистика засвідчує, що починаючи з 1950-х років Велика Британія починає втрачати лідерські позиції у міжнародному мовленні: якщо у 1950 році обсяг британського іномовлення (оціночна загальна кількість годин мовлення на тиждень) був найбільшим з-поміж усіх країн світу, які мали служби міжнародного мовлення (643 години порівняно з 497 годинами у США та 533 годинами у СРСР), то в наступні десятиліття активне нарощування медійного потенціалу Сполученими Штатами Америки, Радянським Союзом, Китайською Народною Республікою, Федеративною Республікою Німеччина перемистили британське іномовлення на п'яте місце [9, с. 570].

Логіка трансформації діяльності британського іномовлення в ті часи обумовлювалася контекстом геополітичного протистояння між Заходом, до якого належала сама Велика Британія, та Радянським Союзом. Так, на європейському континенті Холодна війна поставила нові задачі перед службами іномовлення Бі-Бі-Сі, орієнтованими на країни, що опинилися за «залізною завісою», тоді як служби для скандинавських країн, Нідерландів, Бельгії, Австрії, Люксембургу, Португалії були згорнуті у 1950-х роках; шведська — у 1961 році, служби для Італії та Мальти — у 1981 році. Варто відмітити, що, ймовірно, зважаючи на специфічний геополітичний статус Фінляндії, фінська мовна служба продовжувала функціонувати увесь період (див. BBC, 2007b).

Контекст Холодної війни обумовив появу у 1946 році постійно діючої служби мовлення Бі-Бі-Сі російською мовою на Радянський Союз. Вона повинна була забезпечити «безпристрасний виклад фактів як світових подій (що включатиме багато того, що приховується від радянської громадськості), так і британської та світової думки про радянський уряд і його політику, надаючи справжню пропорцію як неприхильних, так і неприхильних точок зору» [3].

З урахуванням того, що ареною боротьби Західного та комуністичного таборів були, зокрема, африканський та азійський регіони, де на руїнах колишніх колоніальних імперій з'явилися десятки нових держав, для протидії експансії комунізму Західний світ намагався задіювати і потенціал міжнародного мовлення. В ті роки Імперська (Світова) служба Бі-Бі-Сі започатковує радіомовлення (на додачу до вже створених під час Другої світової війни служб): на африканський регіон мовами суахілі, хауса та сомалі (з 1957 року), французькою (з 1960 року); на азійський регіон — на івриті та урду (1949 рік), індонезійською (1949 рік), в'єтнамською (1952 рік), непальською (1969 рік) тощо мовами. Ймовірно, з пропагандистськими цілями в контексті радянської інтервенції в Афганістан у 1981 році започатковано мовлення мовою пушту (див. BBC, 2007b).

В умовах постбіполярного світу відбулася певна переорієнтація Світової служби Бі-Бі-Сі, що обумовлювалася зникненням задач, що були актуальними у період Холодної війни, новою розстановкою сил на міжнародній арені та появою нових викликів. Цей період характеризувався поступовим згортанням більшості мовних служб на європейському континенті: югославська (1991 рік), французька (1995 рік), фінська (1997 рік), німецька (1999 рік), болгарська, грецька, польська, словацька, словенська, угорська (2005 рік), хорватська, чеська, (2006 рік), румунська (2008 рік). Крім того, в цей період були створені і згодом закриті македонська (1996–2011 роки), сербська (1991–2011 роки, відновлена у 2018 році) та хорватська (1991–2006 році). З відкритих після завершення Холодної війни служб в Європі діючою, окрім сербської, залишається українська (запущена у 1992 році). Крім того, дотепер функціонує російська служба (див. BBC, 2007b). Фактично можна говорити про те, що європейський континент майже зник з пріоритетів британського іномовлення.

Натомість були відкриті нові мовні служби, насамперед в азійському та африканському регіонах. Частина з них була орієнтована на охоплення нових аудиторій на пострадянському просторі (країни Центральної Азії), частина — на аудиторії в країнах — колишніх британських колоніях.

Так, в азійському регіоні, який завжди займав вагоме місце у зовнішньополітичній стратегії Великої Британії, були збережені і функціонують дотепер більшість відкритих раніше служб іномовлення. Водночас привертає увагу закриття у 1991 році японської та малайської

служб. Натомість у 1994–1995 роках відкриті нові мовні служби для новопосталих країн Центральної Азії — Узбекистану, Киргизстану, Казахстану (остання закриті у 2005 році), а також Азербайджану — наразі єдина пострадянська країна кавказького регіону, для якої створена окрема служба (див. BBC, 2007b).

У 2016 році BBC World Service проголосила про найбільшу з 1940-х років «експансію», в рамках якої передбачався запуск 11 нових мовних сервісів, у т.ч. шість в Африці та п'ять в Азії. Загалом корпорація поставила перед собою задачу досягнути аудиторію в 500 млн. осіб (див. BBC, 2016).

В рамках цієї «експансії» BBC World Service у 2017 році відкрито корейську та пенджабську служби мовлення, а також відновлено мовні служби для низки діалектів Індії (гуджараті, маратхі, телугу). Щодо телевізійного мовлення, то функціонують телеканали такими мовами, як арабська, перська, пенджабська. Таким чином, в азійському регіоні у фокусі уваги Великої Британії лежать країни — колишні британські колонії та пострадянські країни. Для англійських аудиторій Азії та АТР окремих служб немає, натомість здійснюється ретрансляція англійської служби BBC World Service.

Для британського іномовлення Африка також була особливим вектором докладання зусиль. Це засвідчується тим, що Світова служба Бі-Бі-Сі здійснює радіомовлення на африканський регіон багатьма мовами: суахілі, хауса та сомалі (з 1957 року), французькою (з 1960 року), руандійською (з 1994 року) мовами.

В рамках проголошеної у 2016 році «експансії» BBC World Service для африканського регіону було запущено мовлення амхарською, нігерійсько-креольською мовами, мовами оромо та тигринья (з 2017 року), ігбо та йоруба (з 2018 року). Як можна побачити з переліку мов, Світова служба Бі-Бі-Сі виокремлює як цільові аудиторії насамперед населення країн, що були частиною Британської колоніальної імперії — Кенія, Нігерія, Сомалі, Танзанія, Уганда тощо. Окрім радіомовлення, здійснюється мовлення через інтернет-платформу та підтримуються окремі мовні сторінки в соціальній мережі Facebook. Крім того, з 1939 по 2011 роки здійснювалося мовлення португальською мовою, з 1939 по 1957 роки — мовою африкаанс.

Окремо слід відзначити арабський регіон як пріоритет британського іномовлення. Загалом, як вже відзначалося вище, арабська стала першою іноземною (не англійською) мовою, радіомовлення якою почала здійснювати BBC World Service. Перші трансляції арабською мовою

розпочалися 1938 році, і ця служба радіомовлення функціонує дотепер. Враховуючи вагому роль регіону як об'єкту іномовлення, у 1994 році Світова служба Бі-Бі-Сі запустила телеканал арабською мовою BBC Arabic Television (BBCATV) за фінансової підтримки саудівської королівської сім'ї, однак у 1996 році канал був закритий внаслідок припинення фінансування після демонстрації документального фільму про страту саудівської принцеси [11, с. 601]. У березні 2008 року Бі-Бі-Сі запустила новий телеканал арабською мовою, цього разу фінансований, як і інші служби BBC World Service, з британського бюджету. Цікаво відмітити, що заради вивільнення коштів для запуску арабського телеканалу у 2005–2006 роках Бі-Бі-Сі закрила десять служб іномовлення (головно у регіоні ЦСЄ). Як зауважили британські дослідники Е. Хілл та А. Альшаер, ці зміни стали проявом реакції Бі-Бі-Сі на зміну геополітичної ситуації, зокрема, закінчення Холодної війни, та визнання значущості арабського світу як зони критичного занепокоєння на початку XXI століття [7, с. 154].

Враховуючи недемократичний характер політичних режимів у низці країн Азії, функціонування іномовлення, зокрема, британського, стикається з різного роду обмежувальними практиками з боку окремих урядів. Приміром, за опублікованими у 2013 році матеріалами Комітету із закордонних справ Палати представників британського парламенту, мало місце технічне перешкоджання доступу: до супутникових телеканалів BBC Persian TV, BBC Arabic TV та BBC World News у таких країнах Азії, як Іран, Сирія, Лівія, Бахрейн та Йорданія; до радіомовлення — у Китаї (блокувалося мовлення китайською та англійською мовами) та Ірані (мовлення перською мовою); до інтернет-сайтів BBC World Service — у Китаї (сторінки китайською та англійською мовами) та Ірані (сторінки перською мовою). Крім того, мала місце заборона доступу до передавального обладнання з боку влади в Азербайджані та Таджикистані, а також перешкоджання роботі тамільської служби BBC у Шрі-Ланці (див. UK Parliament, 2013). Відразу після запуску у вересні 2017 року нової корейської радіослужби іномовлення Бі-Бі-Сі розпочалося її глушіння у КНДР [10].

Висновки. Іномовлення Великої Британії у перші періоди свого існування радше «наздоганяла події», переважно реагуючи на зовнішні обставини, аніж випереджаючи їх. Так, створення Імперської служби Бі-Бі-Сі було маніфестацією усвідомлення керівництвом компанії та уряду країни потреби у наявності

власної служби радіомовлення для забезпечення потреб британських слухачів за межами метрополії в умовах, коли інші країни вже активно розгортали подібні служби, а вихід цієї служби за межі суто колоніального мовлення і запровадження мовлення мовами місцевого населення певних регіонів — спробою дати відповідь на практики антибританського пропагандистського радіомовлення на ці регіони, зокрема, з боку СРСР та нацистської Німеччини.

Крім того, поруч із прагматичними цілями можна говорити про «статусний» вимір причин розгортання потужної мережі служб міжнародного мовлення — потреба продемонструвати як британцям, так і всьому світові, що Сполучене Королівство є світовим лідером, який здатен бути лідером і в освоєнні нових технологій (подібна логіка через півстоліття буде «дороговказом» для КНР, яка активно почала нарощувати свій потенціал як іномовлення у глобальному масштабі, розглядаючи це як компонент свого статусу як наддержави).

Геополітичний контекст визначав специфіку функціонування Імперської (від 1965 року дотепер — Світової) служби Бі-Бі-Сі у періоди Другої світової війни та Холодної війни, визначаючи характер та цільові аудиторії мовлення. Переорієнтація цілей та задач британського іномовлення в умовах постбіполярного світу також значною мірою обумовлювалася трансформаціями, що відбувалися в світі після розпаду соцтабору і зникнення СРСР.

Зміни, що відбувалися упродовж майже столітньої історії британського іномовлення, можна узагальнити за двома векторами: основні цілі та аудиторії. Щодо першого можна констатувати, що Імперська/Світова служба Бі-Бі-Сі в різні періоди свого існування різні моделі мовлення, реалізуючи притаманні їм цілі — колоніальне мовлення (мета — підтримання єдності Британської імперії), контрпропаганда у міжвоєнний період та період Другої світової війни (протидія інформаційному впливу іномовлення нацистської Німеччини та СРСР), пропаганда у період Другої світової війни (формування прихильної громадської думки щодо діяльності антигітлерівської коаліції) та Холодної війни (антикомуністична пропаганда), у часи біполярного та постбіполярного світу — позиціонування себе як «сурогатного» медіа, яке надає правдиві новини у країнах, де доступ до незалежних джерел інформації обмежений політичними режимами (ця діяльність подібна до діяльності глобальної мережі RFE/RL, яка входить до системи іномовлення США).

Щодо цільової аудиторії, то після нетривалого періоду суто колоніального мовлення, об'єктами якого були лише британські експати, Імперська служба Бі-Бі-Сі розширила цільові аудиторії на місцеве населення своїх колоній, а також на населення інших країн, пропагандистський вплив на яких відповідав поточним імперативам зовнішньої політики. І якщо у перші десятиліття функціонування неcolonіального іномовлення Великої Британії цільовими аудиторіями були головно європейські країни, то нині це переважно країни африканського та азійського регіонів, при чому перелік наявних мовних служб засвідчує особливу увагу з боку британського іномовлення до територій, які входили до складу Британської імперії, що дозволяє говорити про постколоніальний вимір мовлення на ці регіони.

Список використаної літератури

1. 75 Years BBC World Service: A History. URL: https://www.bbc.co.uk/worldservice/history/cluster/2007/02/070206_html_timeline.shtml (дата звернення: 10.10.2024)
2. Analysis: BBC's voice in Europe // BBC. 2005, 25 жовт. URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4375652.stm> (accessed 10.10.2024)
3. B.B.C. Yearbook 1933. London: The British Broadcasting Corporation, 1933. 480 p.
4. BBC World Service announces biggest expansion 'since the 1940s' // BBC. 2016, 16 лист. URL: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-37990220> (accessed 9.10.2024)
5. Brooks T. British Propaganda to France, 1940–1944: Machinery, Method and Message. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007. 233 p.
6. Foreign Affairs: Written evidence from the BBC World Service // UK Parliament. 2013, 3 черв. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfaff/267/267we06.htm> (accessed 11.10.2024)
7. Hill A., Alshaer A. BBC Arabic TV: Participation and the Question of Public Diplomacy // Middle East Journal of Culture and Communication. 2010. Vol. 3, Issue 2. Pp. 152–170. DOI: 10.1163/187398610X509995
8. Mirchandani R., Abubaka A. T. Britain's International Broadcasting. Los Angeles, CA: Figueroa Press, 2014. 50 p.
9. Mytton G. The BBC and ITS cultural, social and political framework // Historical Journal of Film, Radio and Television. 2008. Vol. 28, Issue 4. Pp. 569–581. DOI: 10.1080/01439680802311926
10. Ryall J. North Korea 'aggressively' jamming BBC's new Korean-language service // The Telegraph. 2017, 27 верес. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/09/27/north-korea-aggressively-jamming-new-bbc-broadcasts/> (accessed 11.10.2024)

11. Seib Ph. Hegemonic No More: Western Media, the Rise of Al-Jazeera, and the Influence of Diverse Voices // International Studies Review. 2005. Vol. 7, Issue 4. Pp. 601–615. DOI: 10.1111/J.1468-2486.2005.00535.X
12. Taylor Ph. M. Ethics and International Propaganda // The Handbook of Global Communication and Media Ethics / Ed. by R. S. Fortner, P. M. Fackler. Vol. 2. Chichester: Wiley-Blackwell, 2011. Pp. 912–932.
13. Toynbee J., Vis F. World music at the BBC World Service, 1942–2008: public diplomacy, cosmopolitanism, contradiction // Media, Culture & Society. 2010. Vol. 32, Issue 4. Pp. 547–564. DOI: 10.1177/0163443710367691
14. Wood J. History of International Broadcasting. Volume 1. London: IEEE, 1992. 258 p.
15. World Service language timeline // BBC. 2007, 8 лют. URL: https://www.bbc.co.uk/worldservice/history/story/2007/02/070208_html_multilingual_audio.shtml (accessed 10.10.2024)
16. Zöllner O. International Broadcasting in the Social Network Era: New Allegiances in Deterritorialized Space Call for New Public Diplomacy // PD Magazine. 2011, Summer. Pp. 29–33.

References

1. BBC (1933). B.B.C. Yearbook 1933. London: The British Broadcasting Corporation.
2. BBC (2005). Analysis: BBC's voice in Europe. Retrieved October 10, 2024, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4375652.stm>
3. BBC (2007a). 75 Years BBC World Service: A History. Retrieved October 10, 2024, from https://www.bbc.co.uk/worldservice/history/cluster/2007/02/070206_html_timeline.shtml
4. BBC (2007b). World Service language timeline. Retrieved October 10, 2024, from https://www.bbc.co.uk/worldservice/history/story/2007/02/070208_html_multilingual_audio.shtml
5. BBC (2016). BBC World Service announces biggest expansion 'since the 1940s'. Retrieved October 9, 2024, from <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-37990220> (accessed 9.10.2024)
6. Brooks, T. (2007). British Propaganda to France, 1940–1944: Machinery, Method and Message. Edinburgh: Edinburgh University Press.
7. Hill, A., Alshaer, A. (2010). BBC Arabic TV: Participation and the Question of Public Diplomacy. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 3(2), 152–170. <https://doi.org/10.1163/187398610X509995>
8. Mirchandani, R., Abubaka, A. T. (2014). Britain's International Broadcasting. Los Angeles, CA: Figueroa Press.
9. Mytton, G. (2008). The BBC and ITS cultural, social and political framework. *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 28(4), 569–581. <https://doi.org/10.1080/01439680802311926>

10. Ryall, J. (2017). North Korea 'aggressively' jamming BBC's new Korean-language service. *The Telegraph*. 27 September 2017. Retrieved October 11, 2024, from <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/09/27/north-korea-aggressively-jamming-new-bbc-broadcasts/> (accessed 11.10.2024)
11. Seib, Ph. (2005). Hegemonic No More: Western Media, the Rise of Al-Jazeera, and the Influence of Diverse Voices. *International Studies Review*, 7(4), 601-615. <https://doi.org/10.1111/J.1468-2486.2005.00535.X>
12. Taylor Ph. M. (2011). Ethics and International Propaganda. In: Fortner, S., Fackler, P. M. (eds.), *The Handbook of Global Communication and Media Ethics. Volume 2*. Chichester: Wiley-Blackwell, 912-932.
13. Toynbee, J., Vis, F. (2010). World music at the BBC World Service, 1942–2008: public diplomacy, cosmopolitanism, contradiction. *Media, Culture & Society*, 32(4), 547–564. <https://doi.org/10.1177/0163443710367691>
14. UK Parliament (2013). Foreign Affairs: Written evidence from the BBC World Service. Retrieved October 11, 2024, from <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfa/267/267we06.htm>
15. Wood, J. (1992). *History of International Broadcasting. Volume 1*. London: IEEE.
16. Zöllner, O. (2011). International Broadcasting in the Social Network Era: New Allegiances in Deterritorialized Space Call for New Public Diplomacy. *PD Magazine*. 2011, Summer, 29-33.

Надіслано до редакції 10.10.2024 р.